MEDEDELINGEN

HEEMKRING OKEGEM

36ste jaargang , 2011, nr. 2
VERSCHIJNT DRIEMAANDELIJKS
Afgiftekantoor Ninove 1
2de trimester

Provincie Oost-Vlaanderen
Centrale Bibliotheek

BESTUURSLEDEN

Voorzitter: Herman Van Isterdael, Idevoordelaan 27, Okegem (054/32.23.02)
Secretaris: Patrick Praet, Kievitlaan 25, Ninove (054/32.71.58)
Penningmeester: André Segers, Bievegemstraat 18, Roosdaal (054/33.65.68)
Bestuursleden:
Jozef Van der Speeten, Guldenboom 12, Okegem (054/33.55.75)
Godelieve De Deyn, Kouterbaan 34, Okegem (054/33.48.70)
Herman Brantegem, Hazeleerstraat 24, Okegem (053/68.04.51)
Ere-penningmeester
Suzanne Van der Speeten

Uitgegeven met de steun van het stadsbestuur van Ninove (75 euro).

Verantwoordelijke uitgever: Herman Van Isterdael, Idevoordelaan 27, 9400 Okegem-Ninove

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.
Een jaarabonnement op Mededelingen Heemkring Okegem kost amper 4 Euro. Erelid wordt men vanaf 6 Euro. Lid worden kan door de som te storten op rekeningnummer BE46 8508 1934 3436 - SPAA BE 22 van Heemkring Okegem.

Voorzijde: toegang tot de Katholieke Zaal in de Leopoldstraat (foto: harmonie *Eendracht is Macht*)

Schindler in Okegem?

Een vergeten episode uit de Tweede Wereldoorlog

Patrick Praet

Na de bewogen doortocht van achtereenvolgens het Britse en het Duitse leger in mei 1940 heeft Okegem op het eerste gezicht geen grote rol meer gespeeld in het verdere oorlogsverloop. Zoals in elke gemeente waren er natuurlijk de vele individuele drama's: de krijgsgevangen soldaten en de tewerkgestelden in Duitsland, de gevluchte jonge mannen in het zuiden van Frankrijk, de dagelijkse beslommeringen om de eindjes aan elkaar te knopen, de occasionele passages van Duitse soldaten,...[1]. Toch gebeurden tijdens de oorlog dingen die door weinigen geweten waren... Zo botsten we als bij toeval op een vermelding dat in Okegem in 1942 40 à 50 Joden zouden tewerkgesteld geweest zijn, meer bepaald in de toenmalige fabriek van Patrice De Schepper[2]. Indien

[1] Zie: J. VAN DER SPEETEN, *Okegem en Okegemnaars in Wereldoorlog II*, in *Mededelingen Heemkring Okegem*, 15, 1990, blz. 33-47, 60-72; 16, 1991, blz. 1-14; 18, 1993, blz. 45-53; 19, 1994, p. 73-86; 20, 1995, blz. 41-76. P. PRAET, *Mei 1940. Ontsnapt aan de dood te Okegem*, in *Mededelingen Heemkring Okegem*, 28, 2003, p. 97-105.

[2] Het bewuste document wordt geciteerd in D. MICHMAN, *Belgium and the Holocaust. Jews Belgians Germans*, Jeruzalem, 1998, blz. 390. Het wordt bewaard in de archieven van Yad Vashem, nr. 029/1. De tekst luidt als volgt:
Le Bourgmèstre de la Commune d'Okegem certifie par la présente ce qui suit:
1. L'administration communale d'Okegem a pris connaissance de la conclusion d'un bail entre M. P. De Schepper, habitant de notre commune, et M. Meyer Tabakman, hab. Bruxelles St. Gilles, représentant d'un groupe de 40 à 50 travailleurs israélites.
2. L'objet du bail susmentionnée est la mise à la disposition du groupe d'un terrain non-cultivé de deux hectars env. dans le but de le cultiver par le groupe des cultivateurs en question.
3. Ce terrain, n'étant pas cultivé, jusqu'à maintenant à cause du manque de la main-d'œuvre appropriée sur place, l'Administration Communale a l'intention

dit verhaal inderdaad klopt, hoe moeten we dit dan inschatten? Ging het hier om een vorm van economische collaboratie door De Schepper of om een vermetel plan om een groot aantal Joden te laten onderduiken? Het werd een speurtocht naar een vergeten episode uit de geschiedenis van Okegem...

In 1942 kwam de Jodenvervolging in België op kruissnelheid. Sinds het begin van de oorlog werden de Joden reeds als tweederangsburgers behandeld, maar van massale arrestaties of razzia's kon men op dat ogenblik nog niet spreken. Wel maakten allerlei verordeningen hen het leven zuur. Zo werden de Joden vanaf 28 oktober 1940 verplicht zich te laten registreren. Het bijhouden van deze (gemeentelijke) registers werd toevertrouwd aan een *Judenrat* (*Vereniging der Joden in België* of *VJB*) die diende als een aanspreekpunt tussen de nazi-bezetter en de Joden in België. De VJB hoopte hiermee haar bevolking voor erger te vrijwaren. In werkelijkheid speelde zij met haar nauwkeurige administratieve werk de Duitsers het middel in handen om vanaf de zomer van 1942 systematische arrestaties en deportaties te organiseren. Tijdens de periode 1940-42 werden verschillende verordeningen uitgevaardigd die stap voor stap het net rond de Belgische Joden moesten sluiten.

Op 6 maart 1942 werd een verordening uitgevaardigd die de verplichte tewerkstelling voor Joden invoerde. Deze opeisingen waren in theorie vooral gericht tegen zogenaamde 'asociale' elementen. Vanuit het naziperspectief was het logisch dat de Joden hiervoor in aanmerking kwamen. Op 27 mei 1942 werden zij verplicht om de gele Jodenster te dragen. Deze verschillende

---

de favoriser l'objet du bail en question en vie d'augmenter la surface cultivée de notre commune.
4. L'Administration Communale a pris note de la déclaration du groupe des travailleurs de respecter les Ordonnances concernant la vie et le travail en groupes separés du reste de la population de notre commune.
Fait à Okegem, le 10 juillet 1942.

anti-Joodse maatregelen stonden officieel in functie van de tewerkstellingspolitiek van de nazi's. Op 11 juni was het 'wettelijk' kader voor de dwangarbeid klaar. Officieel zouden de Joden na een medische keuring tewerkgesteld worden. Dit kon onder andere gebeuren in de steenkoolmijnen van Charleroi en Luik, in kleine en grote bedrijven in Antwerpen en Brussel, of in de grote werkkampen van Noord-Frankrijk (voor de bouw van de *Atlantikwall)* en het oosten van het *Reich.* Enkele duizenden mannen meldden zich van geen kwaad bewust aan in de Dossinkazerne in Mechelen van waaruit zij naar Auschwitz werden gedeporteerd[3]. Vele Joden vertrouwden het zaakje echter niet en probeerden aan de verplichte tewerkstelling te ontsnappen. Zij kregen hiervoor de logistieke hulp van plaatselijke autoriteiten en de VJB[4]. Hier begint de historie van de 'Okegemse Joden'...

De tewerkstelling van Joden in Okegem was het resultaat van een akkoord tussen Patrice De Schepper en Meyer Tabakman, een Jood uit Brussel. Het Okegemse gemeentebestuur was hiervan op de hoogte en gaf hieraan haar goedkeuring. Het oorlogsbestuur bestond op dat ogenblik uit Jozef De Roose (burgemeester), Jozef Debbaut en Frederik Van der Speeten (schepenen). Wat hun betrokkenheid in deze zaak is geweest is niet duidelijk. Alhoewel ze vóór 1940 als lid van de Daensistische partij bekend stonden voor hun Vlaamsgezindheid, kan men zeker niet zeggen dat ze tijdens de oorlog een overdreven (of althans bewezen) collaboratie-ijver aan de dag hebben gelegd. Tijdgenoten omschrijven De Roose zelfs als iemand die op de eerste plaats dacht aan het welzijn van de Okegemnaars. Wellicht heeft het gemeentebestuur enkel akte genomen van het voornemen van

---

[3] Tussen 4 juli 1942 en 31 juli 1944 vertrokken 28 treinkonvooien naar Auschwitz. Van de 25.000 gedeporteerden konden ongeveer 1.200 mensen de oorlog overleven.

[4] F. SEBERECHTS, *Spoliatie en verplichte tewerkstelling,* in *Gewillig België. Overheid en Jodenvervolging tijdens de Tweede Wereldoorlog.* Brussel, 2007, blz. 434-444.

Patrice De Schepper om de Joden op zijn terrein tewerk te stellen. Het enige wat men eiste, was dat de Joodse arbeiders de gemeentelijke verordeningen naleefden en zich niet mengden met de rest van de bevolking. Dit laatste was volledig conform de Duitse reglementering hierover (een verordening van 8 mei 1942 bepaalde dat Joodse arbeiders gescheiden moesten werken van het 'Arisch personeel')[5].

De tweede hoofdrolspeler is Patrice De Schepper (1889-1978). Alhoewel de man gedurende tientallen jaren in Okegem woonde en eigenaar was van het grootste bedrijf in de gemeente, is over zijn handel en wandel vrij weinig gekend. De Schepper was afkomstig uit Pamel en de jongere broer van Jozef De Schepper die in 1913 met Philemon Van der Kelen en Gustaaf Borginon in de Fonteinstraat waren gestart met *De Denderboer*, een bedrijf dat (chemische) meststoffen produceerde. Nadien werd overgeschakeld op lucifers om zich nog vóór 1940 toe te leggen op industrieel kantwerk (de naam was intussen veranderd naar *Dentelles Lux*). Na de dood van Jozef De Schepper zette Patrice tijdens de oorlog de werkzaamheden verder met Maurice en Alfred Van der Kelen, zoons van Philemon[6]. De dagelijkse leiding van het bedrijf was echter in handen van Patrice die in de statige woning naast de kerk ging wonen.

Alhoewel De Schepper één van de notabelen van het dorp was, bleef hij voor velen een enigmatische figuur die zich ver hield van de gemeentepolitiek en het verenigingsleven. Zijn persoonlijk archief en het bedrijfsarchief van *Dentellex Lux* blijken verloren te zijn gegaan waardoor de precieze rol van De Schepper moeilijk in te schatten valt. Naar zijn rol tijdens de Tweede Wereldoorlog

---

[5] R. VAN DOORSELAER en J.-P. SCHREIBER. *De curatoren van het getto. De vereniging van de joden in België tijdens de nazi-bezetting*, Tielt, 2004, blz. 160.

[6] J. VAN DER SPEETEN, *Verdwenen nijverheidsbedrijven te Okegem. De fabriek 'De Denderboer' en 'Nervia*, in *Mededelingen Heemkring Okegem*, 8, 1983, nr. 3, p. 121-149.

kunnen we dan ook enkel gissen. Toch werpen de '50 Joden' een nieuw licht op deze Okegemse industrieel. Was hij inderdaad iemand die zich het lot van de Joden aantrok of was hij gewoon op zoek naar goedkope arbeidskrachten?

Dat De Schepper tijdens de oorlog zijn bedrijf kon voortzetten en zelfs exporteerde naar Duitsland is geen bewijs van Duitse sympathieën. De meeste Belgische bedrijven draaiden tijdens de oorlog immers gewoon verder. Deze beslissing was een gevolg van de zogenaamde 'Galopindoctrine', een verklaring van enkele topindustriëlen (1940) die stelden dat de Belgische bedrijfswereld tijdens de oorlog best haar productie verder zette. Niet alleen wilden zij op die manier het land behoeden voor een economische ineenstorting, maar ook probeerden zij hiermee de deportatie van arbeiders naar het oosten te vermijden en de voedselvoorziening van het land te vrijwaren. Volgens de Galopindoctrine was handel met de bezetter onvermijdelijk, op voorwaarde dat geen wapens en munitie werden uitgevoerd. De grens tussen economische collaboratie en deze 'politiek van het minste kwaad' is dan ook bijzonder dun. Overigens blijkt uit onderzoek dat in de textielsector meer dan in andere industriële sectoren met nazi-Duitsland werd gehandeld. Heel wat confectiebedrijven kregen orders van het Duitse leger[7]. In het geval van *Dentelles Lux* kan men bezwaarlijk stellen dat de uitvoer van kanten afzomingen van gordijnen, tapijten en lingerie als een zware collaboratiedaad kan beschouwd worden. Wel moet het Okegemse bedrijf van in het begin zeer goede contacten met de Duitse markt hebben onderhouden. Patrice De Schepper kende Duitsland vrij goed en had er in 1934 de Duitse mecanicien Erich Quambusch aangeworven. Deze Quambusch kwam met zijn gezin in Okegem wonen en was jarenlang ploegbaas in *Dentelles Lux*.

---

[7] P. NEFORS, *Industriële 'collaboratie' in België. De Galopindoctrine, de emissiebank en de Belgische industrie tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Leuven, 2000, blz. 231-256

Een derde belangrijke speler in het ganse verhaal is Meyer Tabakman, de man die het plan bij De Schepper aankaartte. Tabakman (1912-1944) was afkomstig uit Siedlce in Polen en kwam in 1927 in Brussel aan. Hij trouwde er met Rajzla Kibel die ook uit Polen afkomstig was. De jonge Jood was van beroep handelaar of leurder (de omschrijvingen variëren in de bronnen). In elk geval staat vast dat hij ook na het uitbreken van de oorlog dit beroep verder zette.

Tabakman was echter meer dan alleen een handelaar. De Jodenvervolging dreef hem in het Brusselse verzet. We weten dat hij in februari 1942 werd gerekruteerd in de *Mouvement National Belge*, een Belgisch-conservatieve verzetsbeweging die vooral in Brussel actief was. Zijn commerciële activiteiten waren tegelijk een dekmantel voor de verspreiding van clandestiene blaadjes (*La Voix des Belges, Le Flambeau, Notre Parole*), hulp aan ondergedoken verzetslieden en Joden, de aanmaak en de verspreiding van valse identiteitskaarten,... Meyer Tabakman was iemand die in Brussel heel wat connecties had en een man met meerdere gezichten. Zo was hij niet alleen actief binnen het Belgisch-royalistische verzet, ook duikt zijn naam binnen de groep

Meyer Tabakman (foto: Joods Museum voor Deportatie en Verzet (Mechelen)

van zionistische jongeren met een eerder links profiel op. In deze milieus leefde heel sterk de gedachte dat Joodse jongeren na een grondige ideologische en agrarische vorming in modelboerderijen moesten voorbereid worden op een leven als kolonist in wat ooit het beloofde land Israël zou heten[8]. Zo weten we dat ook in Bomal (provincie Luik) in 1942 een 'modelboerderij' werd opgericht[9]. Voortgaande op de formulering van het gemeentebestuur van Okegem was het ook in onze gemeente de bedoeling om (althans officieel) een dergelijke modelboerderij op te richten (*d'un terrain non-cultivé de deux hectars env. dans le but de le cultiver par le groupe des cultivateurs en question).*

Uiteraard ging achter deze Joods-ideologische façade een ganse machinerie schuil om zo veel mogelijk Joden te laten ontsnappen aan de arrestaties en de verplichte tewerkstelling. Tijdens de maanden juni en juli werden de 'vrijwillige' tewerkstellingen in bedrijven en bij projecten van openbaar nut door de Duitse autoriteiten immers nog door de vingers gezien. De zomer van 1942 vormde immers een kantelmoment in de behandeling van het 'Jodenvraagstuk'. De bezetter was het er over eens dat de Joden uit het straatbeeld moesten verdwijnen en verplicht moesten tewerkgesteld worden. De vraag alleen was waar men ze best kwijt kon. Voorlopig kneep men nog een oogje dicht voor projecten zoals dat in Okegem.

De bezetter rekende voor de uitvoering van de anti-Joodse maatregelen op de medewerking van de Belgische gemeentebesturen. Ofschoon over deze kwestie bij historici heel wat controverse bestaat, blijkt volgens recent onderzoek dat de lokale besturen zeker geen overdreven ijver aan de dag hebben gelegd om aan de Jodenvervolging mee te werken. Dit was zeker

---

[8] Deze opleidingen (Hebreeuws: *hachshara*) kan men als de voorafspiegeling zien van de naoorlogse kibboetsen of kolonies.

[9] R. VAN DOORSELAER en J.-P. SCHREIBER. *De curatoren van het getto. De vereniging van de Joden in België tijdens de nazi-bezetting*, Tielt, 2004, blz. 162-163.

geen algemene regel want bijvoorbeeld in Antwerpen bestond bij de stedelijke autoriteiten en de politie een grotere bereidheid dan elders bestond om de anti-Joodse maatregelen uit te voeren[10]. In Brussel waren de gemeentebesturen in elk geval wel vaak vindingrijk om Joden aan de arrestaties te laten ontsnappen. Zo behoedden de autoriteiten van Oudergem in juli 1942 de Joodse inwoners van de gemeente voor deportatie door ze aan het werk te zetten op het gemeentelijk kerkhof[11]. De weerstand in Brussel heeft onder andere te maken met de grotere verankering van de VJB in de hoofdstad. De *Judenrat* wendde al haar invloed bij de Duitse autoriteiten aan om hun mensen te sparen. Binnen de schoot van de VJB werd er overigens op 9 juli een Joodse Dienst voor Reclassering en Plaatsing (JDRP) opgericht, een afdeling die instond voor de tewerkstelling van Joden in bestaande fabrieken, in nieuw opgerichte werkplaatsen voor uitsluitend Joodse arbeidskrachten, of in nog op te richten landbouwcentra. Deze laatste categorie werd zoals gezegd in de praktijk omgezet in Bomal en moest dus ook navolging krijgen in Okegem. De toelating van het Okegems gemeentebestuur om een aantal Joden op zijn grondgebied toe te laten kwam er één dag na de oprichting van de JDRP. Het moest immers allemaal snel gaan want in deze periode begon in België het net zich rond de Joden te sluiten.

Meyer Tabakman speelde een centrale rol gespeeld in de zoektocht naar werk- en schuilplaatsen voor de Joden. Dit

[10] De meeste gemeentelijke politiediensten zouden in België regelmatig een formalistisch standpunt innemen. Zij baseerden zich vaak op de Belgische wetgeving om niet op te treden tegen de Joden. Enigszins anders was dit in Antwerpen waar volgens Lieven Saerens een latent antisemitisme verantwoordelijk was voor een actieve medewerking van gemeentebestuur en politie aan de Jodenrazzia's. Zijn stelling werd onlangs in vraag gesteld door Insa Meinen (*De Shoah in België*, Antwerpen, 2011) die beklemtoont dat Belgische autoriteiten (ook de Antwerpse) niet zo actief meewerkten aan de uitvoering van de Joodse verordeningen.

[11] F. SEBERECHTS, *art. cit.*, blz. 448.

engagement had hij trouwens thuis meegekregen want zijn vader Szrul-Israël was ook zeer actief binnen de Joodse gemeenschap in Brussel. Meyer gebruikte zijn contacten binnen de VJB, de zionistische beweging en het Belgische verzet om begin juli een groot aantal Joden in veiligheid te brengen. Er waren immers nog heel wat mazen in het net. Als medewerker van de VJB kon men gemakkelijker uit de klauwen van de Duitse politie blijven. Zo is bekend dat de VJB op 4 juli 1942 van het Duitse *Arbeitsamt* van Brussel de toestemming kreeg om 56 Joden vrij te stellen van verplichte tewerkstelling. Het ging om personeel en leden van de leiding van de organisatie[12]. Het is goed mogelijk dat het deze mensen (of een deel) waren waarvoor Meyer Tabakman tijdens de daaropvolgende dagen een onderkomen in Okegem vond. Na de goedkeuring door het Okegemse gemeentebestuur richtte hij op 12 juli met vier anderen (Turyer, Waysglus, Zaidman en een andere Grul (Szrul?) Tabakman, vermoedelijk zijn vader) een vennootschap (*association*) op voor *l'exploitation d'un terrain de culture d'une superficie de 2 hectares in Okegem* waar dus enkele tientallen Joden aan de slag konden[13]. Op deze manier wou men het ganse initiatief een wettelijk kader meegeven.

Dat Meyer Tabakman van plan was om een groep Joden te laten onderduiken in Okegem lijdt dus geen twijfel. Toch blijven nog enkele vragen onbeantwoord... Heeft deze tewerkstelling inderdaad ook plaatsgevonden en zo ja, onder welke omstandigheden? Hoe groot was de groep, waar hebben deze mensen dan verbleven en hoe lang heeft dit verblijf geduurd? Aangezien de Joden met niemand in contact mochten komen, was de kans klein dat hun verblijf in Okegem ook bekend was.

---

[12] *Ibid.*, blz. 445.

[13] ARCHIEF YAD VASHEM JERUZALEM, 0.29/4. Het gaat om een getypt document gedateerd op 12 juli 1942 (dit is dus twee dagen na de goedkeuring door het Okegemse gemeentebestuur). De naam van Okegem is praktisch onleesbaar maar is er achteraf bijgeschreven (*dont le siège social est à Ookeghem*)

Navraag bij personen die de oorlog bewust hebben meegemaakt, leverde lange tijd geen resultaat op. Maar tijdens een interview met Frans Van de Perre en Maria De Strooper kwam het gesprek toevallig op de oorlog[14]. Frans wist te vertellen dat in de zomermaanden juli-augustus van 1942 wel degelijk een groep Joden in een zijgedeelte van het ouderlijke huis heeft verbleven.

Het huis van Frans' vader Odilon bevond zich op het einde van de Bruggeweg. Gelet op de gedwongen anonimiteit van de Joden in de gemeente was dit huis wel bijzonder goed gekozen. Het straatje loopt immers dood en de woning had het voordeel dat de arbeidskrachten gemakkelijk en ongezien op de fabrieksterreinen van Patrice De Schepper (ongeveer 200 meter verder) konden terechtkomen. Frans bevestigt dat De Schepper begin juli 1942 aan zijn vader Odilon Van de Perre kwam vragen om een groep Joodse arbeiders onderdak te geven. De industrieel drukte hem op het hart dat niemand in Okegem hiervan iets mocht weten. Volgens Frans ging het (slechts) om een 20-tal jonge mannen van hoogstens 30 jaar die hij enkel 's avonds zag wanneer ze op de zolder van de bijbouw kwamen slapen. De samenstelling en de omvang van de groep veranderde regelmatig waaruit we kunnen afleiden dat de Okegemse 'modelboerderij' niet meer was dan een tussenstop in een langere vluchtroute, een passage naar (veiliger) oorden. De jonge mannen zochten geen contact met de familie Van de Perre, ook niet voor voedingswaren want ze hadden naar verluidt hun eten bij. Indien nodig konden ze zich met enkele woorden Nederlands verstaanbaar maken, maar voor de rest spraken ze een vreemd taaltje, waarschijnlijk het Jiddisch (90% van de Joodse populatie in België was tijdens de oorlog afkomstig uit Oost-Europa waar een mengeling van Jiddisch en Duits werd gesproken).

Frans zag de mannen enkel aan het werk om de terreinen rond de fabriek op te ruimen, in de werkplaatsen zelf werden ze blijkbaar

[14] Interview met Frans Van de Perre en Maria De Strooper, 5 november 2010.

niet toegelaten. Hij herinnert zich wel dat zij helemaal niet gewoon waren om met landbouwgereedschap om te gaan (dit bevestigt de stelling dat ze uit de stad afkomstig waren). Hoe lang ze precies in Okegem hebben verbleven weten we niet, maar volgens Frans was dit zeker niet langer dan één à twee maanden. Plots waren ze verdwenen. Dit moet dan in de loop van augustus 1942 geweest zijn. Dit is perfect verklaarbaar aangezien op dat ogenblik de intensiteit van de razzia's werden opgevoerd en de eerste deportaties in België naar de vernietigingskampen van start gingen.

Alle details van de Joden in Okegem komen we wellicht nooit te weten. Zijn ze gearresteerd in Okegem of hebben ze op tijd kunnen ontsnappen? Hebben ze de oorlog overleefd? Een grootschalige arrestatie in Okegem is natuurlijk mogelijk, maar dit zou wellicht niet onopgemerkt gebeurd zijn. Vermoedelijk werden zij vanuit Brussel getipt en vertrokken zij halsoverkop uit Okegem. De kans is groot dat zij zoals vele anderen kort nadien tegen de lamp liepen en naar de Dossinkazerne in Mechelen werden gebracht.

Welke overwegingen bij Patrice De Schepper meespeelden blijft ook voer voor speculatie. De man is kinderloos overleden en liet volgens onze informatie geen gegevens na. Het is overigens weinig waarschijnlijk dat hij van deze ganse zaak ooit iets op papier heeft gezet. Toch formuleren we een hypothese.

Zoals reeds gezegd had hij met de rest van Okegem weinig uitstaans. Hij was en bleef een Pamelaar die zijn arbeiders elders ronselde (vooral uit Impegem) en voor allerlei zaken trok hij vaak naar Brussel. Het was daar dat hij Meyer Tabakman leerde kennen, een handelaar met heel wat contacten in het Joodse milieu. Tabakman was zich goed bewust van de dreiging die hemzelf en andere Joden boven het hoofd hing en gebruikte zijn handelscontacten met De Schepper (beiden handelden in textiel). De Okegemse fabrieksbaas zag – in een mengeling van

mededogen en een nood aan goedkope arbeidskrachten – wel graten in de tijdelijke tewerkstelling van enkele tientallen Joden. Hij kende perfect de speelruimte die de bezetter in de maanden juni-juli 1942 op dit vlak toeliet. Hij liet zich indekken door het plaatselijke gemeentebestuur dat wel eiste dat deze zaak niet het voorwerp van roddel zou worden. Toen de echte deportaties in augustus van start gingen, werden de Okegemse Joden waarschijnlijk aangemaand om hun schuilplaats te verlaten. Dit was ook wel nodig want de Duitsers waren officieel op de hoogte van de Joodse aanwezigheid. Het is niet uitgesloten dat oorlogsburgemeester De Roose hen heeft gewaarschuwd dat er een arrestatie op handen was[15]. In elk geval waren de Joden eind augustus weg uit Okegem.

Voor De Schepper was het na de oorlog 'business as usual'. Zo meende Odilon Van de Perre na het vertrek van de Joden gebruik te kunnen maken van het gereedschap en het hout dat zij hadden achtergelaten. Dit was dan wel buiten De Schepper gerekend die al het materiaal voor zichzelf opeiste. In elk geval staat vast dat werken in *Dentelles Lux* een garantie was om niet als dwangarbeider naar Duitsland gestuurd te worden. Dit kan Maria De Strooper (vrouw van Frans Van de Perre) bevestigen die als jonge arbeidster tijdelijk in 'het fabriek' werkzaam was. Na haar ontslag door De Schepper werd ze door de *Feldgendarmen* gearresteerd en voor verplichte tewerkstelling ei zo na naar Duitsland gestuurd (het kostte haar wel twee weken gevangenisstraf in Sint-Gillis). De Schepper zette zijn industriële activiteiten tijdens de oorlog verder, wat hem in de ogen van sommige Okegemnaars verdacht maakte. Na de oorlog werd op zijn huis dan ook een hakenkruis geschilderd. Naar verluidt zouden achteraf excuses zijn aangeboden en werd zijn naam in de

[15] Jozef De Roose was wel burgemeester met de gratie van de bezetter, maar zou volgens tijdgenoten niet meer dan een 'zaakwaarnemer' geweest zijn die zelfs af en toe waarschuwde voor geplande arrestaties (interview met Helena Van der Weeën, december 2009)

gemeente witgewassen[16]. Het staat vast dat er nooit een rechtszaak voor economische collaboratie tegen De Schepper geopend is. Het maakt hem dan ook tot nader order de 'Oskar Schindler van Okegem'[17].

En Meyer Tabakman? Zijn levensloop leest als een spannende roman (maar dan wel met een slechte afloop). In januari 1943 werd hij gearresteerd en kwam hij in de Dossinkazerne in Mechelen terecht. Hij stond op de lijst voor het '19de transport' maar wist te ontsnappen (vanuit Mechelen of vanuit de rijdende trein). In april 1943 werd hij opnieuw aangehouden en in Mechelen op het '20ste transport' geplaatst, het beruchte konvooi waar door een actie van het verzet meer dan 200 mensen konden ontsnappen. Tabakman dook voor de rest van het jaar onder in Brussel en zette zijn verzetsdaden verder. In december 1943 liep hij in Vorst opnieuw tegen de lamp. Na een nieuwe passage in Mechelen werd hij op 15 januari 1944 aan het 23ste konvooi toegevoegd. Zijn reis naar Auschwitz werd hem fataal, sindsdien werd niets meer van hem gehoord... [18].

Met dank aan Frans Van de Perre en Maria De Strooper voor de informatie.

---

[16] Interview met Frans Van de Perre en Maria De Strooper, 5 november 2010.

[17] Oskar Schindler (1908-1974) was een Sudeten-Duitse industrieel die tijdens de oorlog in Krakau duizenden Joden tewerkstelde. Sommigen zien in hem een weldoener die van zijn vriendschappelijke relaties met de nazi's gebruik maakte om hen van een deportatie naar één van de vernietigingskampen te redden. Volgens anderen primeerden bij Schindler vooral opportunistische argumenten. Zijn wedervaren raakte bij het grote publiek bekend door de film *Schindler's list* (Steven Spielberg, 1993).

[18] J.-P. SCHREIBER, *Ibid.*

Het dossier van Meyer Tabakman bevindt zich in de DIENST VOOR OORLOGSSLACHTOFFERS, nr. 44336/1662.

Okegemse seizoenarbeiders in Frankrijk

Jozef Van der Speeten

De Erfgoeddag 2011 kreeg als thema "Armoe troef" en stond in het teken van de geschiedenis van de armoede. Ons land heeft in de loop van zijn geschiedenis een reeks migratiegolven meegemaakt: Vlamingen trokken als seizoenarbeiders naar Noord-Frankrijk of als mijnwerker naar Wallonië. Aan boord van schepen van de Red Star-Line droomden velen luidop van de welvaart in het verre Amerika. In het interbellum liep de Vlaamse emigratie of uitwijking sterk terug.

Heemkring Okegem vindt het passend wat dieper in te gaan op dit thema en wijdt in dit nummer een bijdrage aan de Okegemnaren die als seizoenarbeiders naar Frankrijk trokken in de eerste helft van de 20ste eeuw. Seizoenarbeiders waren een bijna uitgestorven ras van Vlamingen die "om den brode" voor enkele weken of zelfs maanden van huis wegbleven om vooral in Frankrijk te gaan werken. Vooraleer in te gaan op de Okegemse seizoenarbeiders vinden we het passend de geschiedenis van de seizoenarbeid wat uit te diepen en we laten ons daarvoor leiden door het boek van Bert Woestenborghs over dit onderwerp[19].

Van bittere noodzaak tot diepgewortelde traditie

Seizoenarbeid is in Vlaanderen niet ontstaan uit een drang naar avontuur. Het lag niet in de aard van de Vlaamse plattelander om verre horizonten te verkennen. Het blikveld van de gewone Vlaming beperkte zich meestal tot het naburige dorp of de iets verder gelegen stad. Daarbij hield hij vast aan allerlei tradities,

[19] B. WOESTENBORGHS, *"Vlaamse arbeiders in den Vreemde" of hoe in de 19de en 20ste eeuw Vlaamse seizoenarbeiders elders hun brood moesten gaan verdienen*, Gent, 1993.

dikwijls rijk aan inhoud, maar belemmerend voor de economische ontwikkeling. Het is tragisch te zeggen dat precies die honkvaste en traditierijke Vlaming vanaf het midden van de 19de eeuw door omstandigheden werd gedwongen om zijn economisch gezichtsveld te verruimen. De situatie liet de talrijke Vlaamse plattelandsbewoners niet langer toe om totaal inspiratieloos toe te zien hoe zijn labeurwerk steeds minder opbracht.

Velen vestigden zich in de stad met de hoop op werk in de sterk groeiende industrie. Anderen zagen geen toekomst meer in eigen streek. Zij zochten hun heil in de emigratie naar de "Nieuwe Wereld" waar ze hoopten op ongekende rijkdommen. De meesten bleven op het platteland en trachtten er met de beschikbare middelen het beste van te maken. Seizoenarbeid was een van de weinige mogelijkheden om tenminste voor enkele maanden per jaar van een inkomen verzekerd te zijn.

De seizoensgebonden uitwijking is zich in Vlaanderen eigenlijk pas in begin van de 19de eeuw gaan manifesteren. Vanuit de noordelijke streken van het huidige Henegouwen trokken jaarlijks enkele honderden mensen naar het buitenland. Vooral de streek rond Parijs met zijn grote graanvelden oefende een zekere aantrekkingskracht uit. Halfweg de 19de eeuw zou die beperkte migratiebeweging plots uitdijen tot een massale volksverhuizing. De reden hiervoor lag in het uitbreken van de vlascrisis waardoor de huisnijverheid werd opgedoekt. De daarop volgende voedselcrisis werd veroorzaakt door de mislukte aardappel- en graanoogsten.

Noord-Frankrijk dat zich met zijn textiel en steenkoolnijverheid ontwikkelde tot een machtige industriële groeipool, werd overspoeld door Vlaamse landarbeiders of handwerklieden. Toch was er een gestaag groeiende groep Vlamingen, vooral afkomstig uit het zuiden van Oost-Vlaanderen, die hoe langer hoe meer werk zocht in de Franse landbouw.

Het is opvallend dat de tijdelijke uitwijking in Vlaanderen het sterkst toenam tijdens het laatste kwart van de 19de eeuw. Seizoenarbeid was niet langer meer de zaak van een enkel individu of kleine minderheid. Ze groeide uit tot een systematische trek die grote delen van de Vlaamse bevolking enkele maanden in beweging bracht.

Door frontlinie tijdens de Eerste Wereldoorlog was het voor de Vlaamse seizoenarbeiders vier jaar bijna onmogelijk om naar Frankrijk te trekken. Na de oorlog moest het land letterlijk weer worden opgebouwd. Zo vonden vanaf 1920 ongeveer 30.000 Vlaamse seizoenarbeiders de weg naar Frankrijk terug. Maar ten gevolge van de economische crisis in het begin van de jaren 1930 nam de Franse regering drastische maatregelen om het aantal buitenlandse arbeiders te beperken.

De oorlogsomstandigheden tijdens de Tweede Wereldoorlog verhinderden een geregelde en risicoloze uitwijking waardoor velen de reis niet meer ondernamen. In de eerste jaren na de oorlog zou de seizoenarbeid vanuit Vlaanderen naar Frankrijk nog eenmaal grote aantallen Vlamingen op de been brengen. Vanaf het begin van de jaren 1960 nam het aantal Vlaamse seizoenarbeiders voorgoed af. Daar had de groeiende tewerkstelling in eigen streek zeker iets mee te maken. De eigenlijke reden lag in de sterk toegenomen en steeds verder geperfectioneerde mechanisering. In de eerste jaren leverden de machines nog geen betrouwbaar werk en moesten de boeren nog een beroep doen op de Vlamingen. Maar na verloop van tijd moest de dure handenarbeid het afleggen tegen de machines.

Frankrijk als aantrekkingspool

Hoewel Vlamingen overal gingen waar er werk was, genoot Frankrijk duidelijk de voorkeur. Over het algemeen bleven ze ongeveer ten noorden van Parijs, in de eerste plaats in de departementen Nord, Pas-de-Calais, Aisne, Marne, Oise, Somme

en Seine-et-Marne. De Vlamingen trokken vooral naar Brie, een streek die de departementen Seine, Seine-et-Marne, Seine-et-Oise, Aisne en Haute-Marne omvat met Parijs als centrum. Ze trokken ook naar Beauce (waar Zola zijn roman *La Terre* over de boerenzeden laat afspelen) tot in de omstreken van Lyon en Morvan in Midden Frankrijk. In Basse-Brie en Brie-Pouilleuze waren er boerderijen van 200 à 300 ha groot. In Haute-Brie waren de grootste landbouwondernemingen: boerderijen van 400, 600, 800 ha waren geen uitzondering. In Bonneval dichtbij Meaux, lag de grootste boerderij van Frankrijk meer dan 1000 ha groot. Daar werkten 60 Belgen: een tiental verbleven er het heel jaar door. Beauce is het land van tarwe en suikerbieten[20].

De Vlaamse seizoenarbeiders zochten vooral werk en dat was in Frankrijk in grote mate te vinden. Frankrijk was een land met uitgestrekte vruchtbare gebieden die al eeuwen lang in cultuur waren gebracht. Maar het was weinig bevolkt in tegenstelling tot Vlaanderen. De nood aan bijkomende arbeidskrachten was dus groot. Daar kwam nog bij dat Frankrijk af te rekenen had met ontvolking. De jongeren verlieten de landbouw om werk te zoeken in de steden. Een bijkomend voordeel voor de Vlamingen was de uitbouw van het spoorwegnet. Het gebruik van het spoor om zich naar Frankrijk te verplaatsen werd aangemoedigd door de invoering van het treinabonnement vanaf 1870. Goedkoop treinvervoer behoorde voortaan tot ieders mogelijkheden en er werd massaal gebruik van gemaakt.

Tijdelijke seizoensgebonden uitwijking

Seizoenarbeid vereiste geen specifieke capaciteiten. Wie goed was leverde in dezelfde tijd veel meer en beter werk dan de andere die het werk minder goed onder de knie had. De betaling gebeurde meestal niet per dag of per uur maar was per prestatie. Er werd dus hard gewerkt om op een zo kort mogelijke tijd zoveel

[20] A. DE WINNE, *Door arm Vlaanderen*, Gent, s.d., p. 114-122.

mogelijk te verdienen, zonder de uren te tellen. De afgesloten arbeidsovereenkomst tussen werkgever en werknemer was van tijdelijke aard. Het werkaanbod liep van ongeveer begin maart, wanneer de steenbakkers er op uit trokken tot begin december of zelfs later als de "mannen van den ast" terugkwamen.

De meesten waren werkzaam als landbouwarbeiders en voor hen begon het seizoen rond half mei en duurde tot half november. Velen vertrokken rond mei om te helpen bij het bewerken van de bietenplanten. Begin juli schakelden zij over op het hooien van gras of het maaien van klaver. Anderen vonden ook werk in de vlasoogst. Vanaf half juli stond de oogst van graan op het voorplan om eind september plaats te maken voor het rooien van de bieten. Ongeveer tegelijkertijd met de bietenrooiers gingen ook de seizoenarbeiders in de suikerfabrieken aan de slag. Vanuit Oost-Vlaanderen trokken ze naar de suikerfabrieken in het noorden van Frankrijk. Naast de vaste steenbakkerijen bestonden er tot begin de jaren 1970 ook veldsteenbakkerijen. Dit waren tijdelijke vestingen op het platteland, in de buurt van de grote steden en daar was een grote vraag naar stenen en op die manier konden de transportkosten beperkt worden.

De campagne van het drogen van de cichorei was beperkter en situeerde zich op geheel andere vlakken. Van de cichoreidroger werd een vereiste vakkennis vereist. Het was een echte stiel die dikwijls van vader op zoon werd doorgegeven. Het was een typische Vlaamse aangelegenheid en het waren alleen de Vlamingen die de asten bevolkten. De droogplaatsen bevonden zich hoofdzakelijk in de driehoek Calais–Sint-Omer –Duinkerke. Elk dorp binnen die omschrijving had wel een of meer van die asten.

De aanwerving

We kunnen ons vandaag de dag nog nauwelijks voorstellen hoe in de tweede helft van de 19e eeuw een Vlaamse landman die amper

kon lezen of schrijven én geen Frans sprak, er in slaagde om honderden kilometers van huis werk te zoeken en werk vond. Op goed geluk trok hij er met enkele anderen op uit, bij elke boerderij werk vragend tot ze aan de slag konden. Zolang boer en werknemer tevreden waren over de samenwerking werd die jaarlijks verlengd. Was dat niet het geval dan trokken de Vlamingen dieper Frankrijk in tot ze iets beters gevonden hadden. Op die manier ontstond er een netwerk van adressen waar de Vlaamse seizoenarbeiders terecht konden. Bij deze vorm van werving volstond het gegeven woord van boer en ploegbaas om elk jaar de aangegane afspraak na te komen. Het enige schriftelijk bewijs was de jaarlijkse brief die de boer naar de ploegbaas stuurde in het voorjaar. Daarop vermeldde hij het aantal hectaren dat moest bewerkt worden, tegen welke voorwaarden en wanneer hij de arbeiders verwachtte. Na de Eerste Wereldoorlog was dat schriftelijk contract bij wet verplicht.

Reis

Voor vele seizoenarbeiders was de reis naar Frankrijk een meer dan bijzonder gebeuren. Het was helemaal niet vanzelfsprekend dat een dorpeling zulke afstanden aflegde. Afspraken over de te volgen route waren belangrijk en nodig. Als bagage namen de seizoenarbeiders slechts het noodzakelijkste mee (reservekleren, ondergoed, een aantal nuttige gebruiksvoorwerpen en vooral veel voedsel). De rokers zorgden ook voor tabak. Tenslotte had elke seizoenarbeider zijn eigen alaam bij: als pik en pikhaak, hak of schopje. Dit alles werd niet in een reiskoffer gestopt maar in een typische tweezak, in Vlaanderen bekend onder de naam "bazatse". Van oorsprong was het niets anders dan een peluwovertrek uit gestreepte of geblokte tijk. In het midden was er een opening zodat de zak langs twee zijden kon gevuld worden. Na hem enkele malen te hebben omgeslagen zodat de opening zich automatisch sloot, kon men die gemakkelijk over de schouder hangen.

Het spreekt voor zich dat de manier van reizen in de loop der jaren een grote evolutie valt waar te nemen. In de 19de eeuw hadden de landmensen alleen maar hun voeten ter beschikking als transportmiddel. Lange dagmarsen op blote voeten of klompen waren niet uitzonderlijk. Vanaf de eeuwwisseling was de trein het middel bij uitstek. Door de vele stationnetjes op het Vlaamse platteland konden ze bij hun vertrek opstappen. Aan de grensovergang werden ze door de douane streng gecontroleerd. Hierna moesten ze nog via het immigratiekantoor te Tourcoing passeren om er de nodige formaliteiten te vervullen. Wanneer de grens en het immigratiekantoor achter hen lagen kon de reis worden hervat. Met de trein trokken de meesten dieper Frankrijk in.

Logies

Seizoenarbeiders besteedden bijzonder weinig aandacht aan voeding, rust en ontspanning. Voor hen telden alleen het werk en het te verdienen loon, al de rest was van ondergeschikt belang. Veel werkgevers grepen deze houding aan als een excuus voor de vaak erbarmelijke werk– en leefomstandigheden van de seizoenarbeiders. Dit leidde soms tot werkelijk schrijnende mensonwaardige toestanden.

De boer voorzag voor de landarbeiders een schuur, een hooizolder of in het slechtste geval een uitgekuiste stal. Pas na de Tweede Wereldoorlog kwam hierin verbetering door de tussenkomst van de vakbonden. Voor de syndicaten waren betere levensvoorwaarden een van de eerste bekommernissen in hun strijd voor de seizoenarbeiders. Belangrijkste hulpmiddel hiervoor was het geschreven contract. Op die manier konden een aantal bepalingen vastgelegd worden.

Voeding

Het dagelijks menu van de seizoenarbeiders tijdens de campagne was zeer eenvoudig en monotoon. Landarbeiders die tegen de volle kost waren aangenomen hadden meestal meer afwisseling. De kwaliteit van de maaltijd hing dan af van de ijver van de boerin. Waren zij bij een kleine boer gehuisvest dan mochten die enkele arbeiders met hem mee-eten. Op grote boerderijen werkten de grotere groepen arbeiders tegen halve kost. De boer leverde hen 's morgens koffie, overdag water, bier of wijn, en 's avonds aardappelen.

Rust en ontspanning

Van enige ontspannende activiteit was nauwelijks sprake. Meestal waren de seizoenarbeiders 's avonds te moe om nog iets te ondernemen. Tijdens een gewone werkdag bleven de rustpauzes beperkt tot een tweetal in de voormiddag, een langere tijdens de middag en nog twee in de loop van de namiddag. Wanneer het werk voorspoedig verliep, bleef de zondag voorbehouden om te rusten. Vanuit kerkelijke kringen werd er sterk de nadruk gelegd dat de arbeiders de gelegenheid kregen om een misviering te kunnen bijwonen. Maar de Vlaming die thuis zo getrouw naar de kerk ging, hield dat ver van huis moeilijk vol. Veel hing af van de sfeer tussen de ploeggenoten en de ingesteldheid van de ploegbaas. Meestal werd er 's zondags nog wel in de voormiddag gewerkt, de rest van de dag brachten de arbeiders door met wat te rusten, wat sokken en ondergoed te wassen of een wandelingetje rondom de boerderij te maken. Ook het schrijven van een brief naar huis of het doornemen van de toegestuurde krant behoorde tot de vaste activiteiten. Natuurlijk mocht het bezoek aan het dorpscafé niet ontbreken. Als vanzelf troffen de Vlaamse arbeiders die er in de buurt werkten, er elkaar om wat bij te praten en een pintje te pakken.

Het loon

De Vlaamse seizoenarbeiders trokken zo ver van huis om geld te verdienen. Het loon was bijna altijd afhankelijk van de geleverde prestaties. Voor de landarbeiders betekende dat een vaste prijs per hectare. De cichoreidrogers kregen een vergoeding voor elke zak van 100 kg gedroogde wortels. Ook de graandorsers werden meestal betaald volgens deze maat. De verdiensten van de steenbakkers hingen af van het aantal gebakken stenen, per duizend of tienduizend stuks.

Er moet niet aan getwijfeld worden dat een goede seizoenarbeider die op een behoorlijke manier zijn werk deed tegen een normale vergoeding meer dan zijn boterham verdiende. Tot vóór de Eerste Wereldoorlog ontving een seizoenarbeider in Frankrijk tot driemaal meer per dag dan een arbeider in Vlaanderen voor hetzelfde werk. Een landarbeider in Frankrijk kon ongeveer 400 frank overhouden na een campagne die liep van mei tot oktober. De steenbakkers verdienden over het algemeen iets meer omdat ze beter werden betaald en omdat hun campagne langer duurde. Tijdens het interbellum stegen de lonen maar zakte de verhouding tegenover de Belgische lonen tot ze rond 1930 ongeveer gelijk was.

Seizoenarbeid: een haat-liefde verhouding

De seizoenarbeiders stonden binnen de kleine dorpsgemeenschap onderaan de sociale ladder. Met een zekere gelatenheid ondergingen ze hun lot. Toch oefende seizoenarbeid op velen een zekere aantrekkingskracht uit waardoor ze in het voorjaar telkens reikhalzend uitkeken naar de start van de campagne. De jaarlijkse trek gaf kleur aan de troosteloze sleur van alledag. De reis naar verre streken en het contact met een vreemde taal boden de seizoenarbeider de gelegenheid om tenminste iets van de wereld te zien. Tijdens de campagne vertoefde hij te midden van vrienden

en familieleden die eenzelfde doel nastreefden: op zo kort mogelijke tijd veel geld verdienen.

In de loop der jaren hebben verschillende personen en organisaties zich ingezet voor de belangen van de seizoenarbeiders. De arbeiders in de vreemde waren min of meer verstoken van organisatorische hulp van buitenaf. Een zekere terughoudendheid van henzelf heeft hiertoe bijgedragen. Deze bevolkingsgroep was het niet gewoon dat er voor haar iets werd ondernomen. De seizoenarbeiders waren moeilijk te vatten in organisaties en verenigingen want ze waren sterk op zichzelf gericht en lieten zich nauwelijks in met wat er in de wereld gebeurde.

Terwijl de seizoenarbeiders zelf nauwelijks enig initiatief ondernamen ter verbetering van hun situatie bleef ook het politieke engagement beperkt. De kerk was begin 19de eeuw dé grote promotor van de "werken" voor seizoenarbeiders. Het "Werk der Fransmans" zorgde voor de geestelijke en stoffelijke hulp voor de seizoenarbeiders.

Seizoenarbeiders uit Okegem

Merkwaardig genoeg is er in het gemeentearchief van Okegem bitter weinig informatie over dit thema terug te vinden. Ook mondelinge bronnen schieten op dit vlak te kort. Toch moeten er enkele mannen geweest zijn die de moed opbrachten om als seizoenarbeiders in Frankrijk te gaan werken. Want in het notulenboek van de gemeenteraad vonden we de volgende beslissing: 'Op aanvraag van de kantonale inspecteur besliste de gemeenteraad op 7 januari dat er een cursus in de Franse taal zal ingericht worden voor de werklieden die zich naar Frankrijk begeven om bij de boeren te gaan werken. Aan meester De Neve zal gevraagd worden deze leergang te geven in de klas van de gemeenteschool, mits vergoeding'[21]. Of dit initiatief enig succes

[21] MODERN GEMEENTEARCHIEF OKEGEM, Notulen van de gemeenteraad, 1903.

kende hebben we niet achterhaald. Misschien moeten er toch enkele liefhebbers geweest zijn, want in 1905 vraagt het gemeentebestuur een tiental boekjes aan die uitgegeven zijn door het ministerie van Buitenlandse zaken. In dit boekje vonden de werklieden die naar Frankrijk gingen de nodige inlichtingen over het verblijf in dat land.

Eén persoon willen we toch wel vermelden: Andreas Frans Van Snick die met zijn hele gezin naar Frankrijk trok. Frans Van Snick werd in Okegem geboren op 14 maart 1891 als vijfde kind van Domien Van Snick en Maria Clementina Van der Maeren. Na zijn leerplicht te hebben vervuld moest hij als dagloner gaan bijverdienen voor het gezin. In augustus 1914 – de oorlog was toen al enkele weken begonnen – vluchtte hij samen met zijn vrouw en een 20-tal jonge mannen naar Frankrijk om uit de handen van het Duitse leger te ontsnappen. Frans die in Pamel gehuwd was met Hortense Ophalvens had reeds een zoontje Philemon (geboren op 22 januari 1913). Vóór hun vlucht hadden ze hem bij de ouders van zijn vrouw in Pamel achtergelaten waar hij vier jaar de beste zorgen kreeg. Op 1 maart 1915 besliste de Belgische regering in Le Havre dat alle Belgen van 18 tot 25 jaar die niet onder de wapens waren en in onbezet België, Frankrijk of Engeland verbleven, opgeroepen werden voor de duur van de oorlog. Ze zouden de bijzondere lichting 1915 vormen. De meesten werden voor hun opleiding naar opleidingskampen overgebracht. Na enkele maanden opleiding werden ze bij de regimenten ingelijfd en naar het front gestuurd. Frans Van Snick ontsnapte aan deze beslissing want hij verbleef ver van het front in Thaon-les-Vosges (Noordoost-Frankrijk). Daar werd op 5 november 1916 zijn tweede zoon geboren die de naam Jan Albert kreeg. Een pittig detail was dat Joannes Ooghe, een andere Okegemnaar op dat ogenblik in Frankrijk, de peter van de jongen werd.

Op het einde van de oorlog kwam het gezin Van Snick naar Okegem. Vader en moeder gingen hun zoontje Philemon

onmiddellijk ophalen in Pamel. Opvallend was dat Jan Albert (Jeannot) alleen Frans sprak en dus niet met zijn broer kon converseren. Maar geen nood. De ganse familie Van Snick vertrok op 25 februari 1920 terug naar Frankrijk en verbleef bij een boer in Boistent, departement Pas-de-Calais. Daar leerde zoon Philemon vlug de Franse taal. Hun verblijf in Frankrijk was maar van korte duur, zij keerden terug naar Okegem waar op 1 oktober 1922 Philemon werd ingeschreven in het schoolregister van de gemeenteschool[1].

[1] Met dank aan Marcella Van Snick die heel wat vertelde over haar vader Jeannot.

INHOUD

Schindler in Okegem? Een vergeten episode uit de Tweede Wereldoorlog 25

Patrick Praet

Okegemse seizoenarbeiders in Frankrijk 38

Jozef Van der Speeten